Housing and Rural Environment
Print ISSN: 2008 - 4994 Online ISSN: 2588 - 6215
Homepage: https://jhre.ir

Excellence evaluation model of rural development policies in Iran

Hossein Shenavei[1], **Mohammad Reza Rezvani**[2]✉, **Seyed Ali Badri**[3], and **Hossein Safari**[4]

1. PhD Student, Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: hossein.shenavae@ut.ac.ir
2. Corresponding author, Professor, Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: rrezvani@ut.ac.ir
3. Associate Professor, Department of Human Geography and Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: sabadri@ut.ac.ir
4. Professor, Department of Production and Operations Management, Faculty of Industrial Management and Technology, University of Tehran, Tehran, Iran. E-mail: hsafari@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received 29 April 2025
Received in revised form 10 June 2025
Accepted 3 July 2025
Available online 29 September 2025

Keywords:
Rural development policies,
evaluation,
evaluation model,
Iran.

ABSTRACT

Objective: The rural development planning system in Iran currently faces significant challenges, including limited evaluation practices confined to case reports by select institutions, inadequate attention to monitoring and assessment, insufficient consideration of the potential consequences of decisions and programs, lack of program revision and managerial improvement, absence of comprehensive and specific policy evaluation indicators, limited critical reflection on policy feasibility, and the lack of a structured framework for monitoring rural development implementation. Addressing these shortcomings requires a comprehensive excellence evaluation model for rural development policies. Accordingly, this study aims to propose an appropriate model for evaluating the excellence of rural development policies in Iran.

Method: This study adopts a qualitative, exploratory approach, employing a surveyarchival method for data collection and a cross-sectional design. The research is grounded in pragmatism and follows an inductive, fundamental approach. Data were collected through semi-structured interviews with experts familiar with rural development policies. Thematic analysis was used to analyze the data. The statistical population comprised experts, scholars, university faculty, managers, and executive professionals in rural development, from which 25 individuals were purposively selected.

Results: Through three stages of coding (open, axial, and selective), the study identified seven main categories as the core components of an excellence evaluation model for rural development policies in Iran: Context, Situation Analysis, Input, Activity, Output, Effect, Outcome. Each category is associated with specific indicators, totaling 50 indicators, providing a structured and comprehensive framework for evaluating policy excellence.

Conclusions: This study proposes a comprehensive model for evaluating the excellence of rural development policies in Iran. Excellence evaluation should be considered a continuous and iterative process, requiring regular refinement. The integration of quantitative and qualitative methods, the use of emerging technologies, and the incorporation of global knowledge and best practices can significantly enhance the effectiveness and applicability of the model.

Cite this article: Shenavei, H., Rezvani, M.R. Badri, S.A. & Safari, H. (2025). Excellence evaluation model of rural development policies in Iran. *Housing and Rural Environment*, *44* (191), 63-76. https://doi.org/10.22034/44.191.63

© The Author(s).
Publisher: Natural Disasters Research Institute (NDRI).
DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

Introduction

A key shortcoming of Iran's rural development planning system is the ambiguous role of evaluation**.** Current issues include: limiting rural development evaluation to case reports by select institutions, insufficient monitoring of the consequences and impacts of policies and programs, failure to revise programs and improve managerial mechanisms, inadequate consideration of comprehensive indicators, lack of critical reflection on policy feasibility, and absence of a structured framework for monitoring policy implementation.

These gaps have resulted in consequences such as stagnation in policy monitoring at the level of executive reports, reliance on general statistical parameters, insufficient scientific evaluation of policies, neglect of excellence in rural development, dominance of budgeting logic over planning systems, and the inability to assess the extent of policy implementation.

This study aims to examine existing models for evaluating rural development policies in Iran, extract the components of an excellence evaluation model, and propose a comprehensive framework. The primary research question is: What components and indicators constitute an appropriate excellence evaluation model for rural development policies in Iran?

Method

The study adopts a qualitative, exploratory approach using a survey-archival method with a cross-sectional design and a pragmatic philosophical foundation. It follows an inductive approach, moving from specific empirical data toward general theoretical insights.

Data were collected via semi-structured interviews with experts and practitioners familiar with high-level rural development policies. Thematic analysis was employed, with data coding conducted in three stages: open, axial, and selective, transforming initial concepts into categories and extracting core themes.

The study population included experts, scholars, faculty members, managers, and executive specialists in rural development, national macro-management, and policymaking. A purposive sample of 25 individuals was selected from institutions including the Planning and Budget Organization, Presidential Deputy for Rural Development and Deprived Areas, Ministry of Agriculture Jihad, Expediency Discernment Council, Housing Foundation of Islamic Revolution, Parliament Research Center, and Alavi Foundation.

Results

Analysis of interview data yielded 184 open codes, 50 axial categories, and 7 selective categories, which were organized into the indicators of the proposed model. The seven main components of the excellence evaluation model for rural development policies in Iran are:

- Context – conditions and foundations for policy implementation.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

- Situational Analysis – examination of issues, challenges, and the current state of rural development policies.

- Input – all system inputs that drive operations.

- Activity – interrelated transactions that transform inputs into outputs.

- Output – the transformed state of inputs.

- Effect – relatively stable, gradual changes within the system.

- Outcome – constructed behaviors resulting from knowledge, skills, attitudes, competencies, and problem-solving within the system.

In total, the model includes 50 specific indicators across these components.

Conclusions

An excellence evaluation model for rural development policies ensures that policies achieve their intended results, identifies strengths and weaknesses for improved decision-making, enables accountability for resource allocation, and highlights key stakeholders. Evaluation should occur before and after implementation to enhance effectiveness.

This study presents a comprehensive framework for evaluating rural development policies in Iran. However, evaluation is an ongoing process, requiring continuous refinement. Integrating quantitative and qualitative methods, emerging technologies, and global best practices can further strengthen the model's applicability and effectiveness.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Not applicable

Acknowledgements

Not applicable

Ethical considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of interest

The authors declare no conflict of interest

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

مسکن و محیط روستا
شاپا چاپی: ۴۹۹۴ - ۲۰۰۸ شاپا الکترونیکی: ۶۲۱۵ - ۲۵۸۸
Homepage: https://jhre.ir

مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران

حسین شنوایی[۱]، محمدرضا رضوانی[۲]✉، سیدعلی بدری[۳]، حسین صفری[۴]

۱. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: hossein.shenavae@ut.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، استاد، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: rrezvani@ut.ac.ir
۳. دانشیار، گروه جغرافیای انسانی و برنامه‌ریزی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: sabadri@ut.ac.ir
۴. استاد، گروه آموزشی مدیریت تولید و عملیات، دانشکده مدیریت صنعتی و فناوری، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: hsafari@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۱۲
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۷

کلیدواژه‌ها:
سیاست‌های توسعه روستایی،
ارزشیابی،
مدل ارزشیابی،
ایران.

چکیده

هدف: در حال حاضر، نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران با نارسایی‌های متعددی مانند محدود شدن نظام ارزشیابی توسعه روستایی به گزارش‌های موردی برخی نهادهای متولی، توجه ناکافی به موضوع نظارت و ارزشیابی و پیامدها و تأثیرات احتمالی تصمیمات و برنامه‌ها در مناطق روستایی، عدم‌اصلاح برنامه‌ها و اصلاح سازوکارهای مدیریتی، توجه ناکافی به استفاده از شاخص‌های جامع و مشخص برای ارزشیابی سیاست‌ها، عدم بازاندیشی فکری در سیاست‌های توسعه و تحقق‌پذیری آن و همچنین نبود چهارچوب مدون برای پایش تحقق‌پذیری سیاست‌های توسعه روستایی مواجه است. برای برطرف نمودن این چالش‌ها وجود یک مدل جامع ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی ضروری است. به همین سبب هدف از پژوهش حاضر ارائه مدل مناسب برای ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی است.

روش پژوهش: این پژوهش از نوع کیفی و ازنظر هدف پژوهش اکتشافی، ازنظر گردآوری داده‌ها پیمایشی-آرشیوی است، ازنظر زمانی مقطعی و ازنظر مبانی فلسفی ذیل مکتب عمل‌گرایی قرار دارد. نوع پژوهش، بنیادی و رویکرد پژوهش استقرایی است. گردآوری داده‌ها ازطریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان آشنا به سیاست‌های توسعه روستایی انجام شده است. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها با روش تحلیل مضامین صورت گرفته است. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی خبرگان، صاحب‌نظران و اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها، مدیران و کارشناسان اجرایی در حوزه توسعه روستایی است که از بین آن تعداد ۲۵ نفر به‌صورت هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند.

یافته‌ها: با ترکیب و کدگذاری مفاهیم و عبارت‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با خبرگان درنهایت تعداد ۷ مقوله به عنوان اجزای اصلی مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران شناسایی گردید. این مقوله‌ها که پس از طی نمودن سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی حاصل شده‌اند شامل؛ زمینه، تحلیل وضعیت، درون‌داد، فعالیت، برون‌داد، اثر و پیامد هستند. هرکدام از اجزای اصلی مدل نیز دارای شاخص‌هایی هستند که تعداد شاخص‌ها مجموعاً برابر با ۵۰ شاخص است.

نتیجه‌گیری: این پژوهش یک مدل جامع برای ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران را ارائه نموده است. بااین‌وجود ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی یک فرایند مستمر است که نیاز به بهبود مستمر دارد. در این زمینه استفاده ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی، استفاده از فناوری‌های نوظهور و همچنین بهره‌گیری از دانش و درس آموخته‌های روز جهانی نیز می‌تواند اثرگذار باشد.

استناد: شنوایی؛ حسین، رضوانی؛ محمدرضا، بدری؛ سیدعلی، صفری؛ حسین. (۱۴۰۴). مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران. *مسکن و محیط روستا*، ۴۴ (۱۹۱)، ۶۳-۷۶. https://doi.org/10.22034/44.191.63

ناشر: پژوهشکده سوانح طبیعی.
© نویسندگان.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

مقدمه

می‌توان برنامه‌ریزی را علم اداره و کنترل سیستم‌ها به‌منظور بهبود زندگی انسان‌ها تلقی نمود. علم برنامه‌ریزی به‌طورجدی و فعال در قلمروی جغرافیا مطرح است. اطمینان از اثربخشی و موفقیت و این برنامه‌ها نیازمند ابزارهای کارآمد برای پایش و تجزیه‌وتحلیل است. با مرور سابقه ۷۰ ساله برنامه‌ریزی در ایران درمیابیم سیاست‌های طراحی برنامه‌های فوق به نحو مدونی پایش نشده تا از نتایج بازخورد سیاست‌ها برای اصلاح برنامه‌ها استفاده کرد (Ministry of Cooperatives, Labour, and Social Welfare, 2021).

سنجش عملکرد عنصر پایه برای برنامه‌ریزی، کنترل و تصمیم‌گیری مؤثر است (Etebari & Pourasfandiani, 2005) و انتظار می‌رود گزارش‌های تحقق سیاست‌های توسعه روستایی با ارائه مبنا برای ارزشیابی سیاست‌ها، اصلاح برنامه‌ها و اصلاح سازوکارهای مدیریتی ارائه شود تا پایش سیاست‌های توسعه روستایی عمدتاً در حد گزارش‌های عملکرد دستگاه‌های اجرایی خلاصه نگردد. با مرور سیاست‌های توسعه روستایی شش برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی بعد از انقلاب به‌طور عمده با سیاست‌هایی مانند ایجاد صنایع کوچک و زنجیره مکمل تولیدات کشاورزی، تخصیص مناسب اعتبارات، توسعه اشتغال و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی، تقویت پایدار سرمایه اجتماعی، توانمندسازی اجتماع‌محور، ارتقای شاخص توسعه انسانی و اجتماعی مناطق روستایی و عشایری، مشارکت مردمی در اجرای برنامه، هویت بخشی به سیما و کالبد روستایی با ویژگی‌های معماری ایرانی اسلامی، تهیه برنامه اولویت‌بندی خدمات روستایی مواجه می‌شود. در گزارش ارزیابی برنامه ششم توسعه توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی مسئله ضعف فرایندهای نظام برنامه‌ریزی در کشور، فقدان یک خوانش واحد از مفاهیم، عدم اجماع بر سر تعاریف، اولویت‌بندی و مصادیق، عدم واگذاری تدوین هر شاخص بـــه سازمان‌های مربوط و ذیصلاح، غفلت از رعایت قواعد فرایندی نظام برنامه‌ریزی، عدم تابعیت نظام بودجه‌ریزی از منطق نیازسنجی و آمایش سرزمین، همسو نبودن قانون بودجه با قانون برنامه توسعه، عدم توجه به برنامه‌ریزی فضایی و منطقه‌ای بر مبنای آمایش سرزمین و تقسیم‌کار ملی بین مناطق، نهادینه شدن ساختار برنامه‌ریزی بخشی، ضعف نظام آماری و داده‌های ملی، معتبر نبود ساختار متمرکز داده‌پردازی در کشور، ضعف ارتباط قابل‌قبول بین دستگاه‌های متولی در حوزه رصد فعالیت‌ها و نظام داده‌پردازی، اشاره شده است (Ministry of Cooperatives, Labour, and Social Welfare, 2021). در گزارش ارزیابی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه و قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور توسط مرکز پژوهش‌های مجلس پس از تعیین احکام مستخرج از هر ماده و برقراری تناظر با دستگاه اجرایی مرتبط، عملکرد ارائه‌شده توسط سازمان برنامه‌وبودجه برای سال‌های ۱۳۹۶، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ موردبررسی و تلخیص قرار گرفته است و میزان موفقیت آن‌ها بر اساس نظر کارشناسی سنجیده شده و در ادامه در صورت عدم موفقیت حکم، دلیل عدم موفقیت برای هر حکم نگارش شده است (Research Center of the Islamic Consultative Assembly, 2022).

در حال حاضر یکی از نارسایی نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی، جایگاه مبهم ارزشیابی است که در این زمینه می‌توان به مواردی مانند؛ محدود شدن نظام ارزشیابی توسعه روستایی به گزارش‌های موردی برخی نهادهای متولی، توجه ناکافی به موضوع نظارت و ارزشیابی و پیامدها و تأثیرات احتمالی تصمیمات و برنامه‌ها در مناطق روستایی، عدم اصلاح برنامه‌ها و اصلاح سازوکارهای مدیریتی، توجه ناکافی به استفاده از شاخص‌های جامع و مشخص برای ارزشیابی سیاست‌ها، عدم بازاندیشی فکری در سیاست‌های توسعه و تحقق‌پذیری آن و همچنین نبود چهارچوب مدون برای پایش تحقق‌پذیری سیاست‌های توسعه روستایی اشاره نمود. وجود این خلأها در نظام برنامه‌ریزی منجر به ایجاد پیامدهایی مانند؛ مسکون ماندن پایش سیاست‌های توسعه روستایی در حد گزارش‌های عملکرد دستگاه‌های اجرایی، ارزیابی شاخص‌های توسعه روستایی ایران در حد بررسی برخی پارامترهای آماری کلی، عدم ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی بر مبنای مطالعات علمی، توجه ناکافی به رویکرد تعالی سیاست‌های توسعه روستایی، قرار گرفتن منطق بودجه‌ریزی به‌جای نظام برنامه‌ریزی و عدم امکان‌پذیری ارزشیابی میزان تحقق سیاست‌ها در برنامه‌ها و طرح‌ها شده است.

لذا با هدف بررسی الگوهای موجود ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران، استخراج مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده و مؤثر بر مدل مناسب ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی و درنهایت ارائه مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

ایران این پژوهش تعریف گردید. هدف اصلی این تحقیق ارائه مدل مناسب برای ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی است، در پاسخ به این سؤال که مدل مناسب ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران از چه اجزا و شاخص‌هایی تشکیل شده است؟

پیشینه پژوهش

واژگان مرتبط با موضوع ارزشیابی عبارت‌اند از اندازه‌گیری[1]، ارزیابی[2]، پایش[3] و ارزشیابی[4] از سوی دیگر در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه در مبحث ارزشیابی سه مفهوم نزدیک سنجش، رصد و ارزشیابی مطرح می‌شوند. مفهوم اول که به معنای سنجش یا ارزیابی است برای ارزیابی سازگاری برنامه و تصمیمات اتخاذشده در قالب آن با یکدیگر و با سایر قوانین و اسناد بالادستی است. علاوه بر این به ارزیابی نحوه تأمین مالی پروژه‌های مطرح‌شده در برنامه نیز ذیل این مفهوم پرداخته می‌شود. مفهوم رصد یا رصد کردن به نظارت در مرحله اجرای برنامه اشاره دارد. اینکه در اجرا برنامه از اهداف خود منحرف نشود و برنامه به نحو مناسبی به اجرا گذاشته شود ذیل این مفهوم بررسی و ارزیابی می‌گردد. همچنین میزان موفقیت برنامه نیز طی فرایند رصد کردن مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. درواقع هدف از رصد کردن ارزیابی اجرای برنامه، ارزیابی عملکرد سازمان مجری آن و ارزیابی فرایندهای اجرایی برنامه در سازمان‌های مجری است. ارزشیابی نیز به بررسی میزان کارایی برنامه و سازگاری آن با اهداف در نظر گرفته‌شده می‌پردازد. درواقع باید گفت که نمی‌توان مرزبندی دقیقی بین دو مفهوم سنجش و رصد با ارزشیابی یافت (Clark et al., 2004; Oluoch, 2012; Siyag & Siyag, 2014).

تعریف ارزشیابی عبارت است از داوری ارزشی درباره مطلوب بودن یا مطلوب نبودن ویژگی یا موضوع مورد ارزشیابی و به‌کارگیری آن برای قضاوت درباره ارزش و شایستگی یک برنامه، پروژه، راه‌حل و فعالیت یا فرایند تعیین ارزش یا اهمیت یک فعالیت، خط‌مشی یا برنامه واحد امکان سیستماتیک و عینی از یک مداخله برنامه‌ریزی‌شده. انواع ارزشیابی به لحاظ زمان عبارت‌اند از ارزیابی پیش از اجرا، ارزیابی هنگام اجرا و ارزیابی پس از اجرا و از سوی دیگر انواع ارزشیابی بر اساس رویکرد ارزشیابی شامل بر مبنای اهداف، بر مبنای فرایند و بر مبنای نتایج است. در تجارب برخی از کشورها مانند هند، مفاهیم ارزشیابی با عباراتی به معنای ارزش چیزی و در علوم اجتماعی به معنای ارزش یک پروژه یا یک آغاز و در حوزه اقتصاد کشاورزی به تکنیک‌هایی برای ارزشیابی توسعه روستایی منتهی شده است. در تکمیل مفاهیم به چهار عنصر مدیریت پیامدگرا نیز اشاره‌ای می‌شود که عبارت‌اند از هدایت و راهبرد پروژه در راستای رسیدن به پیامدهای موردنظر، ایجاد محیط یادگیری، اطمینان از اثربخشی امور عملیاتی و توسعه و بهره‌گیری از نظام پایش و ارزشیابی (Agrawal, 1960).

تعاریف و طبقه‌بندی‌های مختلفی برای ارزشیابی سیاست‌ها وجود دارد، برخی بر مبنای زمینه، برخی بر مبنای کارکردها و زمان انجام ارزشیابی، و برخی بر مبنای هدف به گونه شناسی ارزشیابی سیاست‌ها می‌پردازند. ارزشیابی سیاست، فرایندی است که در آن مشخص می‌شود یک سیاست در عمل از چه ابزارهایی استفاده می‌کند و درصدد تحقق چه اهدافی است. همچنین، یک حلقه بازخورد را فراهم می‌کند که تصمیم‌گیرنده‌ها را قادر می‌سازد از سیاست تجربه کسب کنند، مسائل و مشکلات موجود را شناسایی کنند و دوباره یک فرایند تصمیم‌گیری را ایجاد کنند. این فرایند، ارزشیابی سیاست را به یک ابزار قدرتمند برای سیاست‌گذاری تبدیل می‌کند. ارزشیابی سیاست روند مطالعاتی منظم و پیوسته دارد و پیرامون چگونگی طراحی و ارزشیابی اجرای سیاست توسعه می‌یابد. اگرچه در مطالعه ارزشیابی، به‌طورمعمول اصطلاح ارزشیابی برنامه به کار گرفته می‌شود، اما در کنار آن از ارزشیابی پروژه و ارزشیابی خط‌مشی نیز استفاده می‌گردد. ارزشیابی خط‌مشی، از سه جنبه مختلف می‌تواند مفید باشد: به‌عنوان یک حلقه کنترل؛ به‌عنوان شکلی از تعامل سیاسی؛ و به‌عنوان یک پدیده نهادی (Crabb & Leroy, 2012). تحلیل گذشته نگرانه از هر سیاست یا اقدام محدود به تعداد عواملی از دنیای واقعی مانند زمان، بودجه، ملاحظه‌های اخلاقی، محدودیت‌های سیاست، ایدئولوژی‌های سیاسی، ارزش‌ها، تجارب، ابزارهای اندازه‌گیری، وضوح هدف، و تعصب‌های نهادی بستگی دارد (Juma

1. Measurement
2. Assessment
3. Monitoring
4. Evaluation

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

.(& Onkware, 2015

با مرور ادبیات پیشین در زمینه ارزشیابی طرح‌های توسعه به‌طور عام و برنامه‌های توسعه روستایی به‌طور خاص، محورهایی ازجمله فرایند ارزشیابی و مراحل و گام‌های آن، مدل‌های ارزشیابی، دست‌اندرکاران ارزشیابی، نتایج ارزشیابی‌های گذشته از نظام برنامه‌ریزی توسعه در ایران به‌طور عام و برنامه‌ریزی توسعه روستایی به‌طور خاص، نارسایی‌های نظام ارزشیابی موردتوجه قرار گرفته است. بااین‌حال مشخص شد موضوع این پژوهش در تحقیقات گذشته بدون توجه باقی مانده است. علاوه بر مفاهیم و مباحث نظری مطرح‌شده در ارتباط با مفهوم ارزشیابی و ابعاد مختلف آن، تاکنون برخی مطالعات و تجربیات داخلی و خارجی در این زمینه شکل گرفته است که در ادامه به‌طور مختصر به‌مرور آن‌ها پرداخته می‌شود.

مطالعات داخلی

فرایند ارزشیابی و مراحل و گام‌های آن با مرور تجارب سایر کشورها در قالب یک کتاب قدیمی و به‌روزنشده متعلق به ۴ دهه پیش در دسترس است (Kiakjori, 1987). در برخی پژوهش‌ها مدل ارزشیابی عملاً با رویکرد اعتباربخشی به‌جای ارزشیابی در مراکز درمانی کشور مورد بهره‌برداری قرار گرفته و با روش تحلیل گفتمان منجر به تهیه دستورالعمل‌هایی برای بهبود مستمر کیفیت مورد عمل قرارگرفته است (Vahid Dastjerdi et al., 2012). در برخی پژوهش‌ها مدل ارزیابی تعالی سازمان موردبررسی قرار گرفته و مبانی نظری برنامه‌ریزی توسعه پایدار روستایی و شاخص‌های آن استخراج و به‌منزله معیارهای تحلیل محتوایی برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب، در چهارچوب مدل ارزیابی تعالی سازمانی قرار گرفته است و مشخص شده که بر اساس ساختار مدل تعالی سازمانی، در تمام ابعاد شاخص توسعه پایدار پایین‌تر از میانگین است و نشان می‌دهد که در برنامه‌ها، عناصر توانمندساز در باور خط‌مشی گذاران و برنامه‌ریزان برای نهادینه کردن پایداری به‌درستی شناخته نشده است و مدیریت اجرایی از ظرفیت لازم برای اجرای پایداری برخوردار نیست (Rouknedin Eftekhary et al., 2013). مدل ارزشیابی به‌کاررفته در یکی از پژوهش‌ها یک مدل پارادایمی برای اجرای سیاست‌های تعاون روستایی با استفاده از برساخت‌های خبرگان خط‌مشی‌گذاری تعاون روستایی کشور بود که به روش گراندد تئوری طراحی گردید (Khodabakhshi et al., 2017). مطالعه دیگری با ارائه مدل تعالی سازمانی معتقد است که این مدل با شناسایی نقاط قوت، ضعف و فرصت‌ها اقدام به ارزیابی می‌نماید و درنهایت سازمان‌ها را به سمت توسعه و موفقیت ازطریق ارزیابی ساختاری معیارهای مختلف ازجمله استراتژی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مناسب هدایت می‌کند (Ghamari et al., 2017). در تحقیقی دیگر فرایند ارزشیابی و مراحل و گام‌های آن و نحوه اندازه‌گیری و پایش پیشرفت‌های پروژه‌های توسعه روستایی موردبررسی قرار گرفته و ارزشیابی به‌عنوان قلب مدیریت پیامدگرا برای پاسخ‌گویی به تغییر و تحولات محیط پیرامون و افزایش درک از نحوه سازگاری پروژه‌ها و میزان دستیابی به پیامدهای دلخواه طراحی می‌شود تا مدیران و دست‌اندرکاران برداشت اقناع گرایانه‌ای از پیشرفت‌های پروژه‌های توسعه روستایی داشته باشند (Motaghed & Asadi, 2018). در پژوهشی دیگر یکی از نارسایی‌های نظام ارزشیابی این بود که با تعریف تعدادی از شاخص های اجتماعی و اقتصادی و اندازه‌گیری آن‌ها با کمک تحلیل کمی، ارزیابی را به اندازه‌گیری سطح برخورداری روستاها محدود کرده‌اند (Asheri, 2017) به‌عنوان‌مثال در بخش پنجم گزارش توسعه و عمران روستایی اقدامات انجام‌شده در خصوص اشتغال زایی روستاها، طرح توسعه پایدار منظومه‌های روستایی، طرح‌های آب‌رسانی و شبکه فاضلاب روستایی، طرح هادی روستاهای هدف گردشگری و مقاوم‌سازی مسکن روستایی مرور و تحقق اهداف کمی پایش شده است (Planning and Budget Organization, 2018). نتایج ارزشیابی‌های گذشته از نظام برنامه‌ریزی توسعه در ایران بدین‌صورت است که هرچند سال به تفکیک سازمان‌ها و با رتبه‌بندی یک گزارش توسط سازمان برنامه‌وبودجه بدون مبنا برای ارزشیابی سیاست‌ها، اصلاح برنامه‌ها و اصلاح سازوکارهای مدیریتی ارائه می‌شود. ضمن آنکه پایش سیاست‌های توسعه روستایی عمدتاً در حد گزارش‌های عملکرد فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی است که قابلیت پایش سیاست‌های توسعه روستایی را ندارد (Planning and Budget Organization, 2020). پژوهشی با موضوع ارزشیابی خط‌مشی توسعه روستایی در برنامه ششم توسعه از روش پایش خط‌مشی به بررسی و مطالعه اهداف، خروجی‌ها و پیامدهای خط‌مشی پیشرفت توسعه پایدار روستایی پرداخته شده و لوایح و قوانین بودجه و برنامه و نیز گزارش‌های عملکرد دولت و مجلس در حوزه توسعه و عمران روستایی و نیز پژوهش‌های مرتبط با نقد و ارزیابی

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

برنامه‌های توسعه روستایی مرور شده است و مشخص گردید که علی‌رغم موفقیت در خروجی‌ها، در بعد پیامدهای خود مطابقت چندانی با اهداف ازپیش‌تعیین‌شده ندارند (Ahmadi Shapourabadi & Mottaghi, 2022). در پژوهشی دیگر با بررسی موانع تحقق ارزشیابی توسعه‌ای در سازمان برنامه وبودجه مشخص شد که اصلی‌ترین مانع توسعه منطقه‌ای در کشور به نظام برنامه‌ریزی آن برمی‌گردد (Rashidi Toghar Al-Jordi & Sadeghi Asl, 2020).

مطالعات خارجی

در بین مطالعات خارجی نیز، برخی پژوهش‌ها فرایند ارزشیابی، مراحل و گام‌های آن و تکنیک‌های موردنیاز موردبررسی قرار گرفته است. این مطالعه علی‌رغم قدیمی بودن آن ازجمله مطالعات مؤثری است که نه‌تنها به‌طورکلی مسیر تحقیقات گذشته را تغییر داده است بلکه یافته‌های به‌دست‌آمده برای ارزشیابی توسعه روستایی تقارن قابل‌توجهی با موضوع این پژوهش دارد (Agrawal, 1960). در پژوهشی دیگر مراحل و تکنیک ارزیابی تعیین شده است بدین‌صورت که الف) مفروضات و اهداف برنامه، معیارهای کمی و کیفی تدقیق و برنامه ارزیابی مدل‌سازی می‌شود. ب) داده‌های اولیه از مراکز منتخب برای ارزیابی موردنظر جمع‌آوری می‌شود. ج) درنهایت، آثار برنامه بر روی گسترده‌ترین اهداف اجتماعی مانند مشارکت مردم، ساده‌سازی ارائه خدمات عمومی، خدمات به مناطق روستایی و افزایش بهره‌وری کشاورزی موردبررسی قرار می‌گیرد (Qadeer, 1977). مدل به‌کاررفته برای ارزشیابی آثار برنامه‌های اجتماعی–اقتصادی و تأثیرات یکپارچه‌سازی زمین[5] توسط اتحادیه اروپا و سهم آن در کاهش جمعیت روستایی موردبررسی قرار گرفته است (Miranda et al., 2006). در موردی دیگر مدل ارزشیابی برنامه راهبردی و استراتژی‌های جایگزین ارزیابی موردبررسی قرار گرفته و رابطه بین نهادهای متمرکز، برون‌زا و نهادهای درون‌زا و تعبیه‌شده حاکمیت روستایی در اروپا ازطریق اتحادیه اروپا (به‌عنوان پیشرو ازنظر نوآوری و مشارکت ذی‌نفعان) به‌صورت ارزشیابی برنامه‌ای متمرکز از سوی سازمان‌های ارائه‌دهنده انجام می‌شود و استراتژی‌های جایگزین برای ارزیابی را در نظر می‌گیرد و به‌عنوان شیوه‌ای از یادگیری اجتماعی و درنتیجه محرکی برای توسعه درون‌زا در جوامع روستایی در اروپا پیشنهاد می‌کند (High & Nemes, 2007).

در مطالعه‌ای دیگر فرایند ارزشیابی توسعه روستایی و مراحل و گام‌های آن با درک تغییرات رفتاری و طراحی یک فرایند ارزشیابی آثار آموزش سیستماتیک مرور و مشخص شد که متخصصان توسعه روستایی که تحت آموزش قرار می‌گیرند، مشتاق شرکت در فرایند ارزیابی هستند تا به فرایند خودآموزی کمک کنند و تغییرات پایدار ایجاد کنند (Indira, 2008). در تحقیق دیگری مدل‌های توسعه روستایی شامل بخشی، چندبخشی، سرزمینی و محلی متناسب با رویکردهای متفاوت سیاست توسعه روستایی شناسایی گردیده که ماهیتاً دستخوش تغییرات اساسی شده است و پیامدهای عمیقی برای تحلیل و ارزیابی سیاست‌ها دارد (Hodge & Midmore, 2008). پژوهش دیگری به دنبال شناسایی عواملی است که تأثیر مثبتی بر توسعه مدیریت توسعه روستایی دارد و برای تطابق قلمرو برنامه پیشران مدیریت بودجه عمومی را با معیارهای حاکمیتی ترکیب می‌کند و دست‌اندرکاران ارزشیابی و همچنین مشکلاتی که ارزیابان با آن مواجه می‌شوند را موردبررسی قرار داده است (Salchner, 2014). ارزیابی‌های میان‌مدت در طول اجرای برنامه موردبررسی قرار گرفته و نشان می‌دهد که آیا نیاز به تغییر جهت و انجام اصلاحات قبل از ارزیابی پس‌ازآن یا برای دوره برنامه‌ریزی بعدی وجود دارد یا خیر. یکی از عناصر اصلی در این ارزیابی‌ها، برآورد تأثیرات مورد انتظار برنامه‌ها است. اما همان‌طور که بسیاری از ارزیابان اشاره کرده‌اند، این یک کار بسیار چالش‌برانگیز است که عمدتاً به دلیل نبود داده‌های موجود در زمان انجام مطالعه است (Vidueira et al., 2015). مدل ارزشیابی به‌کاررفته در پایش توسعه روستایی با استفاده از شاخص‌های جذابیت مزارع و دانش و مهارت‌های شرکت‌کنندگان بررسی و ازطریق اجرای پروژه‌های تأمین مالی شده، تأثیرات در میان‌مدت تا بلندمدت بر آب، محیط‌زیست و کیفیت پایش گردید (Peters, 2016).

برخی مطالعات نیز از مدل منطقی[6] به‌عنوان مدلی برای استانداردسازی قواعد و ارتباطات و تفکر موجود در پس هر ابتکار عمل نام برده‌اند که شامل ارزشیابی تکوینی و ارزشیابی تجمیعی (نهایی) است. مدل منطقی با تبیین عناصر سیاست شامل منابع فعالیت‌ها، خروجی‌ها، دستاوردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت و آثار خارجی می‌تواند به‌عنوان پایه و اساس گزارش عملکرد

5. Land consolidation
6. Logic model

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

مورد انتظار برنامه‌ها در نظر گرفته شود (Scott et al., 2018). در پژوهشی دیگر نتایج ارزشیابی‌های گذشته از نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی و آثار توسعه یکپارچه روستایی که خود ترکیبی از بخش‌ها و تکنیک‌های متعدد است را نشان می‌دهد و ارائه خدمات مراقبت‌های بهداشتی، توسعه کشاورزی، آموزش و بهبود زیرساخت‌ها با در نظر گرفتن دولت‌های محلی به‌عنوان همتای مقابله با علل چندبعدی فقر را مورد پایش قرار داد (Hussain et al., 2020). در یک مطالعه نیز از مدل تعالی سازمانی که شامل نه معیار است: پنج معیار فعال‌کننده (رهبری، استراتژی و سیاست، افراد، مشارکت‌ها و منابع، فرایندها) و چهار معیار نتایج (نتایج مشتری، نتایج کارکنان، نتایج جامعه، شاخص‌های کلیدی عملکرد) به‌عنوان مدلی برای بهبود ارتباطات مشتری و سیستم‌های مدیریت کیفیت نام می‌برد (Partovi & Geravand, 2024). برخی مطالعات نیز از مدل سیپ[۷] که شامل زمینه، ورودی، فرایند، محصول است نام برده‌اند. این مدل به‌عنوان یک چهارچوب ارزیابی جامع که برای ارزیابی تمام مراحل و فرایند برنامه‌ریزی، شناسایی نقاط قوت و زمینه‌های بهبود و تسهیل تصمیم‌گیری آگاهانه جهت بهبود برنامه‌ها استفاده می‌شود (Suri & Hariyati, 2024). تجاربی نیز در ارتباط با مدل نتیجه‌محور وجود، دارد این مدل با ارزشیابی جمعی به‌خصوص در مورد نتایج یک برنامه متمرکز است. مدل نتیجه‌محور یک مدل جهانی برای آنچه نتایج ما را در هر زمینه‌ای از زندگی بهبود می‌دهد و ابزاری است که می‌توانیم برای بهینه‌سازی و موفقیت در نتایج خود از آن استفاده کنیم (UNICEF, 2025).

با مرور سوابق داخلی و خارجی مشخص شد که مدلی برای ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی وجود ندارد و فرایند فعلی ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی در حد اقدامات نظارتی، اخذ آمار عملکرد از دستگاه‌های مجری فعالیت‌های روستایی و مقایسه کمی با اهداف تعیین‌شده است. مرور پیشینه پژوهش و همچنین بررسی تجارب علمی و اجرایی بیانگر نشان می‌دهد که باوجوداینکه تاکنون برنامه‌های توسعه متعددی در قبل و بعد از انقلاب در ایران تدوین و اجرا شده است اما به دلیل نبود نظام ارزشیابی مناسب، بازخورد مطلوبی در برنامه‌های مختلف توسعه و به‌کارگیری آن‌ها برای بهبود برنامه‌های بعدی صورت نگرفته و غالباً ایرادها و چالش‌های مربوط به هر برنامه در برنامه‌های بعدی نیز تکرار شده است. همان‌طور که در بررسی ادبیات پژوهش بیان گردید، مدل‌های مختلفی برای ارزشیابی وجود دارد اما بخش عمده‌ای از این مدل‌ها به لحاظ حوزه موضوعی بر روی ارزشیابی سازمانی متمرکز بوده و مدل‌های موجود ازجمله مدل ارزشیابی تعالی و سایر مدل‌ها مختص ارزشیابی توسعه روستایی نبوده و همچنین با شرایط نظام توسعه روستایی در ایران سازگار نیست. بنابراین تدوین و ارائه یک مدل مختص ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران ضرورت دارد. ازاین‌رو باتوجه‌به نبود یک مدل جامع ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران، پژوهش حاضر به دنبال پر کردن این خلأ علمی و اجرایی در حوزه توسعه روستایی ایران است که این موضوع متمایزکننده پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین بوده و به‌نوعی جنبه نوآورانه آن محسوب می‌شود.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی و ازنظر هدف پژوهش اکتشافی، ازنظر گردآوری داده‌ها پیمایشی–آرشیوی است و ازنظر زمانی مقطعی و ازنظر مبانی فلسفی ذیل مکتب عمل‌گرایی (پراگماتیسم) یا به عبارتی ذیل پارادایم کارکردگرایی قرار می‌گیرد. نوع پژوهش، بنیادی است چراکه تلاش دارد تا اجزای مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی را شناسایی و در قالب مدلی آن را نظم ببخشد. به همین ترتیب هدف اصلی پژوهش، کشف و اکتشاف این مؤلفه‌ها است. رویکرد پژوهش، استقرایی است چراکه از جزء به کل و از داده‌های تجربی به سمت نظریه حرکت می‌کند تا با مشاهده تجربه‌های زیسته مدیران بتواند نظریه یا فرضیه‌ای قابل اتکا اکتشاف کند.

گردآوری داده‌ها بر اساس گفتگو با خبرگان و دست‌اندرکاران آشنا به اسناد فرادست و سیاست‌های مصوب توسعه روستایی از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام گردید. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از روش تحلیل مضمون کیفی تا رسیدن به اشباع نظری استفاده شد. داده‌ها از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته، مشاهده هدفمند و منابع آرشیوی گردآوری شدند. این داده‌ها در سه مرحله کدگذاری اولیه، استخراج مضامین و بازبینی و تفسیر آن‌ها موردبررسی قرار گرفت. تا مفاهیم اولیه به مقوله‌ها تبدیل و سپس از

7. CIPP

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

دل آن‌ها، مقوله‌های محوری استخراج و درنهایت پدیده اصلی تعیین شد.

مصاحبه‌ها عیناً از گفتار به نوشتار تبدیل شدند تا امکان تحلیل متن آن‌ها وجود داشته باشد. تلاش شد تا فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها به شکل دوشادوش و با حداقل فاصله انجام شود. یعنی پس از اولین مصاحبه و گردآوری اطلاعات، داده‌ها تحلیل و مفاهیم و مقوله‌های اولیه استخراج شدند. به کمک تحلیل مداوم و مقایسه‌ای داده‌ها، بارها مفاهیم و مقوله‌های اولیه در طول فرایند تحقیق و پس از گردآوری داده‌های جدید، کامل و پخته‌تر شدند. گردآوری داده‌ها بر اساس تحلیل داده‌های پیشین، هدایت و بسط داده شدند تا در فرایند تکوین و تکمیل، اشباع داده‌ها رخ دهد.

جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی خبرگان و صاحب‌نظران، اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها، مدیران و کارشناسان اجرایی در حوزه توسعه، توسعه روستایی، مدیریت کلان کشوری و سیاست‌گذاری کلان توسعه کشور است که از بین آن تعداد ۲۵ نفر به‌صورت هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. افراد نمونه از بین اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها، مدیران و کارشناسان شاغل در سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با توسعه روستایی شامل؛ سازمان برنامه‌وبودجه کشور، معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم نهاد ریاست جمهوری، وزارت جهاد کشاورزی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و بنیاد علوی انتخاب شده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. ویژگی‌های افراد نمونه مشارکت‌کننده در پژوهش

ردیف	عنوان	شرح
۱	سازمان محل فعالیت	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (۲۰ درصد از کل افراد)
		دانشگاه تهران (۲۰ درصد از کل افراد)
		دانشگاه خوارزمی (۱۲ درصد از کل افراد)
		سازمان برنامه‌وبودجه کشور (۸ درصد از کل افراد)
		مجمع تشخیص مصلحت نظام (۸ درصد از کل افراد)
		مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۸ درصد از کل افراد)
		معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری (۸ درصد از کل افراد)
		وزارت جهاد کشاورزی (۸ درصد از کل افراد)
		دانشگاه تربیت مدرس (۴ درصد از کل افراد)
		بنیاد علوی (۴ درصد از کل افراد)
۲	سمت سازمانی / جایگاه شغلی	اعضای هیئت‌علمی (۳۶ درصد از کل افراد)
		کارشناس و پژوهشگر (۲۴ درصد از کل افراد)
		مدیر و مدیرکل دفاتر سازمان‌های دولتی و سایر نهادها (۲۰ درصد از کل افراد)
		معاون دفاتر سازمان‌های دولتی و سایر نهادها (۲۰ درصد از کل افراد)
۳	سطح تحصیلات	تحصیلات دکتری (۸۰ درصد از کل افراد)
		کارشناسی ارشد (۲۰ درصد از کل افراد)

به‌طور خلاصه روش و ابزارهای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها، قلمروی موضوعی، مکانی و زمانی پژوهش و تکنیک‌ها و خروجی هر فعالیت در فرایند پژوهش به‌این‌ترتیب بود:

با مرور ادبیات و مبانی تحقیق و مطالعه نظام‌مند کتب و مقالات علمی معتبر اینترنتی و کتابخانه‌ای و اسناد فرادستی به تعیین مفاهیم و چهارچوب اولیه تحقیق و تهیه پروتکل مصاحبه دست‌یابی شد. با جامعه آماری شامل مدیران و انجام مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و عمیق نمونه‌گیری هدفمند و تحلیل مضمون و محتوا با روش دستی و استخراج مضامین و ترکیب مضامین و رسیدن به اشباع نظری نسبت به شناسایی مضامین و اصلاح چهارچوب اولیه و بومی‌سازی آن و شکل‌گیری مدل ارزشیابی با تعدادی مؤلفه‌های مرتبط با یکدیگر اقدام شد.

عمده مصاحبه‌ها حضوری و معدودی نیز به‌صورت غیرحضوری انجام و تمامی آن‌ها ضبط شد. مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی در قالب فایل word و excel به‌صورت دستی کدگذاری شد. سعی گردید کدهای مشابه در یک فرایند مقایسه‌ای شناسایی و به یکدیگر ارتباط داده شوند. برقراری ارتباط بین کدها فرایندی مداوم و حالتی حلزونی داشت که در همه مراحل کدگذاری انجام

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

پذیرفت. سپس در مرحله بعد زیر مقوله‌ها و مقوله‌های هم‌خانواده شناسایی شدند. در این مرحله در حقیقت لفّ و نشر رخ داد به شکلی که فرایند افزایشی کدگذاری باز به فرایند کاهشی بدل گردید.

یافته‌های پژوهش

در بخش یافته‌ها ابتدا فرایند شناسایی و ترکیب کدها تشریح می‌شود. به‌این‌ترتیب که در مرحله اول از متن مصاحبه‌ها کدهای اولیه شناسایی شد که پس از ادغام کدهای مشابه در یکدیگر، تعداد کدها کاهش پیدا کرده است. سعی گردید کدها در قالب جملات و عبارات کوتاه و معنادار استخراج شوند. عمده کدهای اولیه برساخته از متن بودند و بر اساس انتزاع پژوهشگر از معنای آشکار و پنهان این کدها استخراج شدند. البته برای برخی کدها که متصل به متن بودند از عین عبارات ارزشمند مصاحبه‌شوندگان استفاده شد. ازنظر زمانی تا حد امکان الزام بر این بود که کدگذاری پس از تهیه فایل هر مصاحبه انجام شود. بررسی، ویرایش، ادغام و حذف کدهای اولیه فرایند مستمری بود که از ابتدا تا انتهای مقاله در حال انجام بود. سعی شد ضمن وفاداری به کلیت گفتگو و روایت مصاحبه‌شوندگان، کدگذاری به شکل خلاقانه انجام شود و از عبارت‌های عامیانه و کلیشه‌ای پرهیز گردد.

در کدگذاری، مرتب کردن و سازمان‌دهی داده‌ها دنبال شد، داده‌هایی که ازنظر فراوانی، بسیار زیاد و ازنظر معنایی پراکنده بودند. ضرورت داشت تا کدهای اولیه شناسایی‌شده بر اساس ارتباط و شباهت‌های معنایی به مفاهیم کلان‌تری تلخیص شوند تا همانند چتری کدهای اولیه مرتبط را ذیل هم گرد آورند. در این بخش پیوسته کدهای اولیه مرور شدند، بر روی مرتب‌سازی و هم خانواده شدن آن‌ها تأمل گردید تا حول یک موضوع کلی‌تر، مقوله‌ها کم‌کم ظهور پیدا کنند. نحوه کدگذاری متن برخی از مصاحبه‌ها به‌عنوان نمونه‌ها به شرح زیر است:

«کارشناس سازمان برنامه‌وبودجه: در برنامه‌های توسعه روستایی باید افق دوردست را ببینیم (محدود نشدن به برون‌داد کوتاه‌مدت). علاوه بر این مشارکت بهره‌برداران مختلف و تمامی افراد و گروه‌هایی که تحت تأثیر برنامه قرار می‌گیرند در فرایند توسعه آفرینی الزامی است (ضرورت مشارکت ذی‌نفعان و ذی‌ضرران در فرایند توسعه)، در این زمینه پیدا کردن حلقه مفقوده ارزشیابی ازطریق ذی‌نفعان و از دل مفاهیم نظری و پارادایم‌های علمی حوزه سیاست‌گذاری توسعه ضرورت پیدا می‌کند (هم‌راستایی سیاست‌ها با نظریه‌های علمی)، چراکه در حال حاضر ارتباط ضعیفی بین مفاهیم نظری و نظریه‌پردازی با حوزه سیاست‌گذاری وجود دارد (عدم پیوند بین سیاست و نظریه‌های علمی).»

«عضو هیئت‌علمی دانشگاه تهران: در ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی باید به یکسری موارد توجه داشت. لازم است ارزشیابی سیاست‌ها با یک جامع‌نگری و نگاه کل‌نگر صورت گیرد (داشتن رویکرد جامع در ارزشیابی). برای این کار لازم است ابتدا شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی، نهادی ارزشیابی آثار سیاست‌ها و امثال آن تعیین و به کار برده شود (تعیین شاخص‌های ارزشیابی آثار سیاست‌ها)، به‌عنوان‌مثال این فعالیت‌ها و سیاست‌های اجراشده چه آثاری بر تثبیت جمعیت داشته است (آثار سیاست‌ها).»

در ادامه با کدگذاری کل متن مصاحبه‌ها مجموعاً ۱۸۴ کد در مرحله کدگذاری اولیه،۵۰ مقوله محوری ازطریق استخراج مضامین و ۷ مقوله اصلی ازطریق بازبینی و تفسیر مضامین شناسایی شدند که در قالب شاخص‌های مدل دسته‌بندی تنظیم گردید که ازنظر مفهومی توانستند همانند چتری کلیه کدهای اولیه را حول خود شکل دهند. در این مرحله تقدم و تأخّری در اهمیت این مقوله‌ها وجود نداشت. هر یک از مقوله‌ها و استدلال انتزاع آن‌ها بر اساس کدهای تشکیل‌دهنده توصیف شدند، اینکه کدهای تشکیل‌دهنده آن کدام‌اند، چرا چنین عنوانی برای آن در نظر گرفته شد و برخی از نکات کلیدی در روایت مصاحبه‌شونده‌ها به شکل گزینش‌شده بیان شد.

آن‌گونه که پیشتر نیز اشاره شد کدگذاری انجام‌شده بارها و بارها توسط پژوهشگر مرور گردید تا پدیده اصلی کم‌کم خود را از میان آن‌ها در ذهن پژوهشگر نمایان سازد. تا جایی که پژوهشگر به این جمع‌بندی می‌رسد که این پدیده اصلی می‌تواند به‌عنوان نخ تسبیحی برای پیوند زدن تمامی کدها و مقوله‌ها در نظر گرفته شود. کلیتی که می‌تواند تمامی مصاحبه‌های تجزیه‌شده در قالب کدها و مقوله‌ها را، حول خود ترکیب کند. سپس سعی شد تا ارتباط میان پدیده اصلی و مقوله‌ها برقرار گردد تا به‌تدریج مفصل‌های ساخت یک نظریه و یا فرضیه‌های قابل‌اعتماد شکل پیدا کند. بنابراین با استفاده از روش تحلیل مضمون کیفی با

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

ترکیب و کدگذاری مفاهیم و عبارت‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با خبرگان درنهایت تعداد ۷ مقوله به‌عنوان اجزای اصلی مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران مشخص شد. درواقع این مقوله‌ها پس از طی نمودن سه مرحله کدگذاری اولیه، استخراج مضامین و مقوله‌های محوری و بازبینی مضامین و مقوله‌های اصلی حاصل شده‌اند. تعداد کدهای به‌دست‌آمده در هر مرحله از فرایند کدگذاری تا زمان دستیابی به ۷ مقوله اصلی به‌عنوان اجزای مدل به شرح زیر بوده است (جدول ۲).

جدول ۲. تعداد کدها و مقوله‌های به‌دست‌آمده در هر مرحله از فرایند کدگذاری

ردیف	کدگذاری اولیه	استخراج مضامین (مقوله‌های محوری)	بازبینی مضامین و کدگذاری انتخابی (مقوله‌های اصلی)
۱	۳۲	۹	زمینه
۲	۲۶	۵	تحلیل وضعیت
۳	۲۷	۶	درون‌داد
۴	۲۸	۸	فعالیت
۵	۲۳	۷	برون‌داد
۶	۲۷	۹	اثر
۷	۲۱	۶	پیامد
جمع	۱۸۴	۵۰	۷

باتوجه‌به نتایج به‌دست‌آمده از مصاحبه با خبرگان و سپری نمودن مراحل کدگذاری هرکدام از مقوله‌های اصلی و اجزای مدل دارای شاخص‌هایی بوده‌اند، به‌طوری‌که بر مبنای آن‌ها بتوان به ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران پرداخت. شاخص‌های مربوط به هر یک از اجزای مدل به شرح جدول زیر است (جدول ۳).

جدول ۳. شاخص‌های ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران به تفکیک اجرای هفتگانه مدل

اجزا مدل	شاخص‌ها
زمینه	قوانین و مقررات؛ نظام برنامه‌ریزی و اجرایی کشور؛ تنوع نهادهای دولتی و عمومی و مردم‌نهاد؛ ضعف انسجام سازمانی دست‌اندرکاران توسعه روستایی؛ فقدان متولی مشخص توسعه روستایی؛ دیدگاه‌های متفاوت صاحب‌نظران توسعه روستایی کشور؛ تنوع و تعداد اسناد بالادستی مرتبط با توسعه روستایی؛ فقدان مدل مشخص برای توسعه روستایی کشور؛ مشارکت مردم و نهادهای محلی.
تحلیل وضعیت	محیط زیستی؛ اقتصادی؛ اجتماعی فرهنگی؛ مدیریتی نهادی؛ کالبدی.
درون‌داد	کم و کیف نیروی انسانی متخصص؛ اعتبارات توسعه روستایی؛ سیاست‌های کلان توسعه روستایی؛ قوانین و مقررات توسعه روستایی؛ چشم‌انداز و اهداف کلان توسعه روستایی؛ ارزشیابی سیاست‌ها و برنامه‌های قبلی.
فعالیت	تقسیم‌کار نهادی (متولی–همکار)؛ تنظیم و ابلاغ آیین‌نامه‌های اجرایی؛ تدوین ضوابط و مقررات برنامه‌ریزی و اجرایی؛ تعیین برنامه‌ها و پروژه های اجرایی؛ تعیین سیاست‌های اجرایی؛ تدوین چهارچوب پایش و ارزشیابی؛ چگونگی مشارکت دست‌اندرکاران در اجرای برنامه‌ها؛ تعیین اعتبارات موردنیاز.
برون‌داد	افزایش دسترسی به خدمات و امکانات؛ تخصیص و بهره‌برداری بهینه از اراضی و منابع طبیعی؛ ایجاد اشتغال؛ تنوع معیشتی و درآمد؛ افزایش درآمد؛ کاهش شکاف شهر و روستا در دسترسی به خدمات و امکانات؛ نسبت تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده.
اثر	توانمندسازی اجتماعات محلی؛ تثبیت جمعیت؛ بهبود حکمروایی محلی؛ رضایت روستائیان؛ ارتقای بهره‌وری؛ بهبود فضای کسب‌وکار؛ تنوع معیشت؛ تقویت نوآوری؛ ایجاد و تقویت نهادهای محلی.
پیامد	پایداری اقتصادی؛ پایداری اجتماعی؛ پایداری محیط زیستی؛ کاهش فقر اقتصادی؛ ارتقای کیفیت زندگی؛ توسعه متوازن.

هدف این پژوهش رسیدن به الگو یا مدل و تعیین اجزا آن بود. درواقع هدف این پژوهش، ارزشیابی سیاست‌ها نیست بلکه طراحی مدلی برای ارزشیابی تعالی سیاست‌ها است. ازآنجاکه ماهیت پژوهش اکتشافی است و به عبارت کامل‌تر اکتشافی و مقطعی است یعنی تبیین یک پدیده ازطریق مشخص کردن عناصر کلیدی آن پدیده و سپس شکل‌بندی روابط این عناصر در بستر و فرایند آن پدیده است. لذا فرم کلی مدل به شکلی که در ادامه تشریح و ترسیم می‌گردد، طراحی شده است. این مدل از نوع مدل تبیینی است یعنی تلاش دارد تا چرایی و چگونگی شکل‌گیری پدیده اصلی و ابعاد مدل را توضیح دهد، نشان دهد که از برهم‌کنش مجموعه عواملی به خروجی مشخصی می‌رسد، دارای توالی و جهت مشخصی است و ارتباط منطقی بین اجزا وجود دارد. در این فرایند هرگاه تغییری در هر یک از عوامل مدل رخ دهد، آنگاه می‌توان انتظار داشت که پیامدهای متفاوتی هم حاصل شود (شکل ۱).

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

شکل ۱. مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران

همان‌طور که پیشتر اشاره شد، مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران دارای ۷ جزء اصلی بوده که هریک از این اجزاء بر اساس مدل تدوین‌شده به شرح ذیل معرفی می‌شوند:

۱) تحلیل وضعیت: مسائل و مشکلات و وضعیت موجود سیاست‌های توسعه روستایی.

۲) درون‌داد: اسناد بالادستی و چهارچوب تدوین سیاست و مجموعه امکانات و منابع موردنیاز برای اجرای یک فرایند و آن چیزی که به نحوی وارد سیستم شده و سبب تحرک سیستم می‌شود. آنچه قرار است تحت تأثیر فعالیت‌های طراحی‌شده تغییر کند «درون‌داد» گفته می‌شود.

۳) فرایند: سیاست‌ها و اجرای سیاست و یکسری منطقی از تراکنش‌های مرتبط با یکدیگر که ورودی را به نتایج و خروجی‌ها تبدیل می‌کند و به مجموعه فعالیت‌های به هم پیوسته‌ای اطلاق می‌شود که برای ایجاد یک یا چند تغییر تعریف‌شده طراحی و پیاده شده و یک زنجیره ارزش که هر مرحله ارزشی به مرحله قبل می‌افزاید. کیفیت جاری شدن اهداف و راهبردها در قوانین و مقررات و ساختارها است.

۴) برون‌داد: به شکل تغییریافته درون‌داد «برون‌داد» گفته می‌شود و میزان پیشرفت اهداف غایی و میانی در بسته سیاستی است.

۵) اثر : تغییرات تدریجی نسبتاً پایدار در آگاهی، عقیده و رفتار گیرنده خدمت است.

۶) پیامد: مجموعه‌ای از رفتارهای ساخته‌شده براثر دانش، مهارت‌ها، نگرش و صلاحیت و حل یک مشکل ناشی از ظهور آثار پایدار در تعداد قابل‌توجهی از گیرندگان خدمت و رویداد یا پدیده‌ای درنتیجه تحقق یک برنامه و تأثیر برون‌دادهای یک سیستم بر روی محیط پیرامونی است. بازدهی اهداف و راهبردهای مندرج در سیاست درنتیجه تحقق یک برنامه و تأثیر برون‌دادهای یک سیستم بر روی محیط پیرامونی است.

۷) زمینه : شامل شرایط و بسترهای تحقق سیاست‌ها است.

نتیجه‌گیری

علی‌رغم سابقه بیش از پنجاه ساله برنامه‌ریزی توسعه در کشور، نظام برنامه‌ریزی توسعه ملی و توسعه روستایی دارای نارسایی های اساسی است و ازآنجاکه بسیاری از ناکامی‌های برنامه‌های توسعه روستایی در کشور، با این نارسایی‌ها در ارتباط است؛

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

اصلاح نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی ضروری است و در این راستا مواردی ازجمله تهیه و اجرای برنامه‌های پنج ساله توسعه در سطح محلی همانند سطح ملی و منطقه‌ای، برقراری روند تصمیم‌گیری پایین به بالا و بالا به پایین در نظام برنامه‌ریزی، تلفیق برنامه‌های بخش عمران روستایی با ایجاد شورای تلفیق برنامه‌های عمران روستایی در نظام برنامه‌ریزی، تشویق و نهادینه کردن مشارکت مردم در تهیه تصویب، نظارت و اجرای برنامه‌های توسعه، ایجاد مدیریت یکپارچه توسعه روستایی با ایجاد شوراهای مشورتی و سیاست‌گذاری توسعه و عمران و توسعه روستایی در سطح ملی، استان‌ها و شهرستان‌ها ضروری است (Rezvani, 2002).

سیاست‌های توسعه روستایی برای رسیدگی به چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی که مناطق روستایی با آن مواجه هستند بسیار مهم است. هدف از این سیاست‌ها بهبود کیفیت زندگی، ارتقای رشد اقتصادی و تضمین توسعه پایدار در مناطق روستایی است. بااین‌حال، اثربخشی این سیاست‌ها به ارزیابی دقیق بستگی دارد تا اطمینان حاصل شود که اهداف موردنظر خود را برآورده می‌کنند و منابع را به‌طور مؤثر تخصیص می‌دهند. این بخش اهمیت ارزیابی سیاست‌های توسعه روستایی، چالش‌های موجود و روش‌هایی را که می‌توان برای ارتقای روند ارزیابی استفاده کرد، بررسی می‌کند.

درواقع ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی اول تضمین می‌کند که سیاست‌ها به نتایج موردنظر خود دست می‌یابند، مانند بهبود کیفیت زندگی برای جمعیت روستایی، ترویج رشد اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست. دوم، ارزیابی به شناسایی نقاط قوت و ضعف سیاست‌ها کمک می‌کند، که می‌تواند تصمیم‌گیری آینده و تخصیص منابع را بهبود بخشد. سوم، امکان پاسخ‌گویی در قبال بودجه‌های تخصیص‌یافته را فراهم می‌کند و اطمینان حاصل می‌کند که منابع به‌طور مؤثر استفاده می‌شود. علاوه بر این، ارزیابی می‌تواند به شناسایی ذی‌نفعان واقعی سیاست‌های توسعه روستایی کمک کند. این امر اهمیت ارزیابی سیاست‌ها را نه‌تنها پس از اجرای آن‌ها بلکه قبل از اجرای آن‌ها نیز برجسته می‌کند.

علی‌رغم اهمیت ارزیابی سیاست‌های توسعه روستایی، چالش‌های متعددی وجود دارد که باید به آن‌ها رسیدگی شود. یکی از چالش‌های اصلی، پیچیدگی تعریف و سنجش نتایج سیاست‌های توسعه روستایی است. سیاست‌های توسعه روستایی اغلب اهداف گسترده و متقابل دارند و ایجاد نتایج واضح و قابل‌اندازه‌گیری را دشوار می‌سازد (Kelly et al., 2024; Wakeford, 2010). علاوه بر این، فقدان زیرساخت‌های داده کافی می‌تواند مانع روند ارزیابی شود، به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه که داده‌های مربوط به مناطق روستایی ممکن است محدود باشد (Pfuderer, 2003). چالش دیگر نیاز به شفافیت در مورد نتایج مورد انتظار سیاست‌های توسعه روستایی است. بدون نتایج روشن و کاملاً تعریف‌شده، ارزیابی اثربخشی سیاست‌ها دشوار می‌شود. این امر به‌ویژه در مورد سیاست‌هایی که هدف آن ترویج توسعه پایدار هستند، که در آن نتایج ممکن است تحت تأثیر عوامل مختلفی ازجمله ملاحظات زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی باشد، دشوارتر می‌گردد (Wakeford, 2010). اما قبل از تمام این چالش‌ها وجود یک مدل جامع و یکپارچه که قابلیت ارزشیابی موفقیت و تعالی سیاست‌های توسعه روستایی را داشته باشد، ضروری است. به همین سبب مطالعه حاضر به دلیل نبود یک مدل جامع برای ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی کشور و وجود یک شکاف اساسی در این زمینه، تدوین شده است.

باتوجه‌به مرور پیشینه پژوهش و در پاسخ به پرسش «الگوی موجود ارزشیابی توسعه روستایی در ایران چگونه است؟» می توان گفت که مدل به‌کاررفته عمدتاً معطوف به ارزیابی اقدامات صورت گرفته بوده و ارزشیابی سیاست‌های اتخاذشده فاقد مدل است. در پاسخ به پرسش «مدل ارزشیابی تعالی توسعه روستایی ایران چگونه است؟» می‌توان گفت مدل‌های موجود غالباً بر مبنای برون‌داد است و کمتر به پیامد و اثر پرداخته‌اند. اما در پاسخ به پرسش «مدل مناسب ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران از چه مؤلفه و عواملی تشکیل شده است؟» می‌توان گفت بر اساس تجارب پیشین، مدل پیشنهادی، در این مقاله ترکیبی از مدل تعالی سازمانی، مدل نتیجه‌محور، مدل منطقی و مدل سیپ است. مدل پیشنهادشده در این پژوهش گرچه به لحاظ ساختار و محتوا دارای تفاوت‌های مهمی با مدل‌های مورداشاره بوده؛ اما در مواردی نیز مشابه است (Ghamari et al., 2017; Scott et al., 2018; UNICEF, 2025; Suri & Hariyati, 2024; Partovi & Geravand, 2024; Karimi Moonaghi & Raffe, 2022). درواقع مرور پیشینه علمی و تجربی پژوهش نشان می‌دهد که گرچه تاکنون مدل‌های مختلفی برای ارزشیابی، تدوین و به کار گرفته شده است، اما این مدل‌ها عمدتاً با رویکرد مدیریت سازمانی تدوین‌شده‌اند، عمدتاً مبتنی بر

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]
[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

مطالعات و تجارب خارجی بوده و با شرایط ایران سازگار نیستند و هیچ‌کدام از این مدل‌ها نیز مختص برنامه‌ریزی و توسعه روستایی نیستند. از طرفی، تاکنون برنامه‌ها و سیاست‌های متعددی در قبل و بعد از انقلاب برای توسعه روستایی در ایران تدوین و مورداجرا قرار گرفته است، اما به دلیل نبود یک نظام ارزشیابی تعالی سیاست‌های تدوین‌شده برای توسعه روستایی، عمدتاً بازخورد درستی از سیاست‌ها و برنامه‌های اجراشده دریافت نگردیده است. وجود چنین ضعفی در نظام سیاست‌گذاری توسعه روستایی باعث تکرار اشتباهات و ناکامی در تحقق اهداف سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی ایران شده است. ازاین‌رو، وجود یک مدل بومی و متناسب با مختصات اقتصادی، محیطی و اجتماعی–فرهنگی نواحی روستایی ایران جهت پیشبرد هر چه بهتر و تحقق اهداف برنامه‌های توسعه روستایی ضرورت دارد. مطالعه حاضر به‌واسطه اینکه برای اولین در حوزه مطالعات توسعه روستایی به ارائه یک مدل برای ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی در ایران می‌پردازد، از اهمیت قابل‌توجهی برخوردار است. این موضوع نشان‌دهنده نوآوری پژوهش حاضر و متمایزکننده یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات و تجارب پیشین است. درواقع پژوهش حاضر گرچه از چهارچوب و اصول بنیادین مطالعات و تجارب گذشته بهره برده است اما تدوین اجزاء و شاخص‌های تشکیل‌دهنده آن و همچنین روابط بین این اجزاء متناسب با ویژگی‌های بومی و خاص نواحی روستایی ایران، بر اساس نظرات کارشناسی خبرگان کلیدی و صاحب‌نظران توسعه روستایی ایران انجام شده است.

مبتنی بر نتایج پژوهش حاضر برخی مطالعات دیگر نیز به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. در ایرلند، توسعه چهارچوبی برای نظارت بر سیاست‌های توسعه روستایی برای اطمینان از اینکه سیاست‌ها به اهداف خود دست می‌یابند و از بودجه عمومی به‌طور مؤثر استفاده می‌شود، موردتوجه قرار گرفته که این چهارچوب شامل استفاده از شاخص‌های کلیدی عملکرد و ادغام داده‌های کمی و کیفی برای ارزیابی تأثیر سیاست‌ها است. در اندونزی، استفاده از ارزیابی‌های پیش از اجرا در شناسایی ذی‌نفعان واقعی سیاست‌های توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای در مناطق روستایی جهت به حداکثر رساندن مزایا برای جوامع روستایی نقش مهمی داشته است (Naim et al., 2024). در اسپانیا، استفاده از متن‌کاوی و تجزیه‌وتحلیل مبتنی بر اینترنت، بینش ارزشمندی را در مورد تأثیر سیاست‌های توسعه روستایی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی فراهم کرده است. این رویکرد به‌ویژه برای شناسایی ادراک جمعیت روستایی از اثربخشی سیاست‌ها و چالش‌هایی که با آن روبه‌رو هستند مفید بوده است (Farina Garcia, 2023).

ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی یک فرایند مستمر است که نیاز به بهبود مستمر نیز دارد. یکی از زمینه‌های کلیدی برای انجام تحقیقات بیشتر در این زمینه ادغام فناوری‌های نوظهور، مانند متن‌کاوی و تجزیه‌وتحلیل مبتنی بر اینترنت، در فرایند ارزشیابی است. این فناوری‌ها می‌توانند بینش ارزشمندی در مورد ادراکات و تجربیات جمعیت روستایی ارائه دهند که می‌تواند برای بهبود طراحی و اجرای مدل ارزشیابی تعالی سیاست‌های توسعه روستایی کشور مورداستفاده قرار گیرد و مؤثر واقع شود. همچنین، اهمیت همکاری بین‌المللی و اشتراک دانش را نمی‌توان نادیده گرفت. ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی یک چالش جهانی است که مستلزم به اشتراک گذاشتن و بهره‌مندی از بهترین شیوه‌ها و درس‌های آموخته‌شده از مناطق و کشورهای مختلف است. سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی، سازمان توسعه و همکاری اقتصادی و سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد می‌توانند نقش مهمی در ترویج استفاده از مدل‌های مطلوب ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی و ارائه کمک‌های فنی به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه، ایفا کنند.

بنابراین باتوجه‌به آنچه بیان شد، ارزشیابی سیاست‌های توسعه روستایی برای اطمینان از رسیدن به نتایج موردنظر و تخصیص مؤثر منابع ضروری است. چالش‌های موجود در ارزیابی این سیاست‌ها، مانند پیچیدگی تعریف نتایج و عدم وجود داده‌های کافی، می‌توانند ازطریق استفاده از رویکردهای متدولوژیکی مختلف مانند شاخص‌های کلیدی عملکرد، ارزشیابی‌های پیش از اجرا و روش‌های ترکیبی حل شوند. مطالعات موردی از مناطق مختلف بر اهمیت ارزیابی سیاست‌های توسعه روستایی و روش‌های قابل استفاده تأکید می‌کنند. نقش داده‌ها و چهارچوب‌ها در فرایند ارزیابی بسیار مهم است و تحقیقات آینده باید بر توسعه رویکردهای روش‌شناختی پیچیده‌تر و ادغام فناوری‌های نوظهور در فرایند ارزیابی تمرکز کنند. همکاری بین‌المللی و اشتراک دانش و نیز استفاده از روش‌ها و مدل‌های بهنگام ارزشیابی در توسعه روستایی و بهبود اثربخشی سیاست‌های توسعه روستایی در کشور ضروری است.

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

References

Asheri, A. (2017). Evaluation of Rural Development of Anzal district Uremia Using Numerical Taxonomy and PCA (Case Study: North and South Anzal Districts of Uremia). *Urban and rural management*, 16(48), 87-100. (in Persian)

Ahmadi Shapourabadi, M., & Mottaghi, S. L. (2022). Pathology and Monitoring of Rural Development Policies in Development Plans: Lessons for Developing Rural Development Executive Policies in the Seventh Development Plan. *Management and Development Process*, *35*(3), 129-164. (in Persian)

Agrawal, B.L. (1960). Technique of evaluating rural develop ment programmes.

Clark, M., Sartorius, R., & Bamberger, M. (2004). Monitoring and evaluation: Some tools, methods and approaches. *Washington, DC: The World Bank*.

Etebari, M., and Pourasfandiani, H. (2005). Theoretical foundations of the importance and necessity of performance evaluation. (in Persian)

Crabb, A., & Leroy, P. (2012). *The handbook of environmental policy evaluation*. Routledge.

Farina Garcia, M. C. (2023). *Evaluacion Ex Ante del Desarrollo Rural Sostenible mediante tecnicas de minería textual y análisis del espacio rural de internet. Caso de estudio: comarcas rurales de la Comunidad de Madrid (Espana)* (Doctoral dissertation, Agronomica).

Ghamari, A., Abdollahi, B., Zeinabadi, H. R., & Tabeshfar, G. H. (2017). Assessment of organizational excellence based on analytical hierarchy process (AHP) emphasizing on the development of Bank Shahr economic capabilities. *Journal of urban economics and management*, *5*(19), 1-13. (in Persian)

High, C., & Nemes, G. (2007). Social learning in LEADER: Exogenous, endogenous and hybrid evaluation in rural development. *Sociologia ruralis*, *47*(2), 103-119.

Hodge, I., & Midmore, P. (2008). Models of rural development and approaches to analysis evaluation and decision-making. *Économie rurale*, *307*(5), 23-38.

Hussain, M., Butt, A. R., Uzma, F., Ahmed, R., Irshad, S., Rehman, A., & Yousaf, B. (2020). A comprehensive review of climate change impacts, adaptation, and mitigation on environmental and natural calamities in Pakistan. *Environmental monitoring and assessment*, *192*, 1-20.

Indira, A. (2008). Evaluation of Training Programs for Rural Development. *Journal of Applied Quantitative Methods*, *3*(2), 139-150.

Juma, T. O., Onkware, K. (2015). The Challenges of Public Policy Formulation and Evaluation Through the Questions' What, Who, How, and When?'. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 11(3), 830-841.

Kiakjori., S. (1987). Monitoring and Evaluation of Rural Development (Experiences from Asia). Planning and Budget Organization. (in Persian)

Kelly, E., McGuinness, S., & Devlin, A. (2024). *Developing a framework to monitor rural development policy in Ireland: Opportunities and challenges*. The Economic and Social Research Institute, Whitaker Square, Sir John Rogerson’s Quay, Dublin 2.

Karimi Moonaghi, H., & Raffe, S. (2022). The CIPP a model for evaluation. *Navid No*, *25*(82), 91-101.

Khodabakhshi, N., Amini Sabeg, Z. A. A., Hosseini, M. G., & Sadeh, E. (2017). The Construction and Personal Experience of Professors and Experts in Rural Cooperatives Policy on Successful Implementation of Rural Cooperative Policies in association with Resistance Economy. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, *9*(1), 121-144. (in Persian)

Motaghed, M. & Asadi, A. (2018). An Introduction to the Impact Evaluation in Rural Development Projects. *Quarterly Journal of Science Promotion*, 9(1), 37-63. (in Persian)

Ministry of Cooperatives, Labour, and Social Welfare. (2021). Evaluation Report of the Sixth Economic, Social and Cultural Development Program. (In Persian)

Miranda, D., Crecente, R., & Alvarez, M. F. (2006). Land consolidation in inland rural Galicia, NW Spain, since 1950: An example of the formulation and use of questions, criteria and indicators for evaluation of rural development policies. *Land use policy*, *23*(4), 511-520.

Naim, M., Mufariq, A., Winarno, A., & Hermana, D. (2024). Identifying the actual beneficiaries of toll road development policies in rural communities: ex-ante evaluation approaches. *Cogent Social*

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]

Sciences, *10*(1), 2328387.

Oluoch, S. O. (2012). *Determinant of Effective Monitoring and Evaluation Systems: A Case Study of National Youth Service Empowerment Projects (Nairobi Region)* (Doctoral dissertation, Kenyatta University).

Planning and Budget Organization. (2018). Summary of the performance report of the Sixth Socio-Economic and Cultural Development Plan Law. (in Persian)

Planning and Budget Organization (2020). Report on the review and analysis of the results of the performance evaluation of executive agencies. (in Persian)

Partovi, B., & Geravand, S. (2024). The Optimal Strategy for Combining the EFQM and SWOT Methods in Power Plants. *Tehnički glasnik*, *18*(1), 56-62.

Peters, R. W. (2016). Participation denied: The professional boundaries of monitoring and evaluation in international development. *Human organization*, *75*(4), 315-325.

Pfuderer, S. (2003). Rural development statistics in the ECE region–A new project. *Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe*, *20*(3-4), 303-310.

Qadeer, M. A. (1977). An evaluation of the integrated rural development programme. *Pakistan Institute of Development Economics Islamabad* .

Research Center of the Islamic Consultative Assembly. (2022). Performance evaluation report of the Sixth Development Plan Law and the Permanent Provisions Law on National Development Plans. (in Persian)

Rezvani, M. (2002). Rural Development Planning (Concepts, Strategies and Processes), Journal of the Faculty of Literature and Humanities, 52(164), 221-240. (in Persian)

Rouknedin Eftekhary, A. R., Sojasi Qeidari, H., & Sadeghloo, T. (2013). Content Analyses of Rural Sustainable Development Position in After Islamic Reveloution Plans. *Human Geography Research*, *45*(3), 19-38. (in Persian)

Rashidi Toghar Al-Jordi, M., & Sadeghi Asl, M. M. (2020). Obstacles to the realization of development evaluation in the Planning and Budget Organization. The Sixth National Conference on Modern Research in the Field of Humanities, Economics and Accounting in Iran. (in Persian)

Siyag, P. R., & Siyag, P. R. (2014). Planning, Monitoring and Evaluation. *Afforestation, Reforestation and Forest Restoration in Arid and Semi-arid Tropics: A Manual of Technology & Management*, 217-238.

Salchner, G. (2014). Setting up effective management in rural development. *Proceedings of FIKUSZ*, 261-272.

Scott, S. J., Denne, L. D., & Hastings, R. P. (2018). Developing a logic model to guide evaluation of impact for learning disability projects: the case of the Positive Behavioural Support (PBS) Academy. *Tizard Learning Disability Review*, *23*(3), 125-132.

Suri, S., & Hariyati, N. (2024). CIPP evaluation model in the educational evaluation: A literature study. *CAHAYA PENDIDIKAN*, *10*(1), 20-30.

UNICEF .(2025) The purpose of UNICEF's results-based model. Transparency Portal

Vahid Dastjerdi, M.; Emami Razavi, S. H. and Razavi, S. S. (2012). Guide to evaluating accreditation standards for the pharmaceutical management department of hospitals in Iran. Ministry of Health, Treatment and Medical Education - Office of Supervision and Accreditation of Medical Affairs. (in Persian)

Vidueira, P., Rivera, M., Mesa, B., & Díaz-Puente, J. M. (2015). Mid-term impact estimation on evaluations of rural development programs. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *191*, 1596-1600.

Wakeford, R. (2010). Evaluation of Rural Development Requires Clarity on Expected Outcomes L'évaluation du développement rural demande à ce que les résultats attendus soient clairement identifiés Die Evaluation der Entwicklung des ländlichen Raums erfordert Klarheit hinsichtlich der erwarteten Ergebnisse. *EuroChoices*, *9*(1), 37-41.

DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63

[Downloaded from jhre.ir on 2026-10-16]

[DOI: https://doi.org/10.22034/44.191.63]